

ВІД ВИПУСКУ ДО ВИПУСКУ... НЕ ТІЛЬКИ ТЕОРІЯ, А Й ПРАКТИКА

На обкладинці чергового випуску збірника «Культура слова» — число 70.

Починалося видання як щорічник, а з 1979 року збірник видається як щопіврічник. Рік народження цього збірника — 1967 — збігається з роком започаткування періодичного наукового журналу Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України «Мовознавство». Обидва видання, умовно кажучи, визначили дві лінії розвитку українського мовознавства другої половини ХХ століття — мовознавства теоретичного й мовознавства практичного.

Збірник «Культура слова» започатковувався як науково-практичне видання. За сорок років побачили світ 70 випусків. Розрахований на широке коло читачів — вчителів, студентів, редакторів, — збірник сприяв поширенню тих лінгвістичних знань, які так чи інакше пов'язані з культурою мови, конкретно — з аналізом щоденної мовної практики, з відповідями на запити мовців. Йдеться про усні й письмові звертання до мовознавців щодо складних питань сучасної мовної норми, про телефонні консультації, що їх традиційно надають працівники академічної установи. Відомо, що основи лінгвістичних знань закладаються в школі; вони потрібні не лише майбутнім філологам, а й усім мовцям для реалізації найрізноманітнішої комунікативної практики впродовж їхнього життя. Втім, добре колись знані правила забуваються, а в щоденному спілкуванні часто трапляються такі випадки слововживання, наголошування слів, які потребують пояснення — чому так пишемо чи говоримо. Підручники з мови, словники не завжди дають відповіді на конкретні питання. Тому й існують науково-популярні видання про культуру мови, про складні випадки розрізнення значень слів, використання їхніх стилістичних відтінків, про труднощі граматики, правила літературної вимови тощо.

Культура мови — ознака досконалої літературної мови

Вироблені навички володіння досконалим літературним словом завжди і всюди вирізняють людину освічену, культурну. Саме поєднанню двох понять — **МОВА** і **КУЛЬТУРА** — завдячуємо цілісному поглядові на таку галузь сучасної наукової інформації, як **КУЛЬТУРА МОВИ**.

Завдання культури мови — утверджувати в суспільстві культ досконалого літературного слова, сприяти активному засвоєнню літературних норм якнайбільшим числом мовців. Адже ставлення до літературної мови виявляє загальний рівень освіти, культури громадян, врешті, є показником рівня культури всього суспільства.

Науково-популярне видання «Культура слова» забезпечує зв'язок між науковими описами системи української мови на сучасному рівні розвитку мовознавства і практичними рекомендаціями щодо конкретних мовних правил, обов'язковість дотримання яких мовцями робить літературну мову надійним засобом зв'язку поколінь, важливим складником національної культури.

Які ж ознаки досконалого літературного слова? Яким бачать його не лише мовознавці, а й письменники, перекладачі, митці, педагоги? Про це можна прочитати у випусках збірника, де опубліковано висловлювання, думки про українську мову Івана Франка, Максима Рильського, Бориса Тена, Петра Панча, Олександра Сизоненка, Василя Сухомлинського, Дмитра Білоуса, Дмитра Гнатюка. Своїми роздумами про «цвіт народного слова» ділиться з читачами «Культури слова» Олесь Гончар. На сторінках видання побачили світ статті відомих дикторів українського радіо Миколи Погрібного і Павла Громовенка.

Завдання культури мови — не лише вибирування помилок

Від випуску до випуску урізноманітнюються теми публікацій: поряд із конкретним аналізом мовної практики — друкованої продукції, мови радіо і телебачення — у статтях порушуються загальні питання літературної норми в її часовому і просторовому вимірі. «Культура слова» привертає увагу читачів до лексичного багатства української мови, до

специфіки її морфологічної, синтаксичної будови, до безмежних можливостей реалізації індивідуального мовного стилю, закладених у змісті й формі фразеологічних одиниць, в авторських художніх новотворах, загалом у висловленні, тексті.

Користуючись лексикографічними, граматичними джерелами, мовознавці здійснюють рефлексію над писемною та усною практикою, над літературними нормами ХІХ — початку ХХІ ст. Закономірно, що мовні поради спираються на найкращі зразки української словесності. Водночас художні тексти засвідчують, як змінюються колективні мовні смаки, як коригується загальномовна літературна норма. Матеріали, присвячені лінгвостилістичному аналізу художніх текстів, мають на меті знайомити читачів із класичною українською літературою, розкривати таємниці творчого ставлення до мови і тим самим виховувати чуття мистецького слова як взірця літературної мови. Формування естетики художнього вислову не можна уявити без залучення до аналізу фольклорних текстів, мови народної пісні, народних балад, казок тощо.

Культура мовленого (усного) слова

Час, коли започатковувалося наше видання, позначений зростанням уваги науковців до усної мови як форми літературної мови. Ця форма функціонування української мови стала об'єктом дослідження і потребувала застосування специфічних конкретних методів аналізу, осмислення феномену літературної мови в її зв'язках із територіальними та соціальними діалектами. При цьому основним залишався рівневий підхід до вивчення мовних одиниць, тобто аналіз фонетичних, лексичних, граматичних явищ, характерних для літературної мови і для діалектів національної мови. Через усне слово, слово в ефірі, поширювалися власне лінгвістичні знання, утверджувалися стандарти усного літературного мовлення.

Про поєднання теорії та практики у формуванні норм українського усного слова можна говорити на прикладі статей, присвячених вимові й наголосу. На сторінках «Культури слова» знаходимо практичні рекомендації щодо літературної вимови й наголосу автора лексикографічної праці «Орфоепічний словник», диктора українського радіо Миколи Івановича Погрібного. Починаючи з перших випусків збірника, активно співпрацюють із редколегією В. Г. Скляренко, В. М. Винницький, публікації яких присвячені історії та функціонуванню наголосу в українській літературній мові. Наповнення рубрики *Вимова і наголос* від випуску до випуску свідчить про зростання наукового інтересу до аналізу мовленого слова, до наголошування слів, до обґрунтування чинної акцентологічної норми літературної мови, що передбачає копітку працю авторів над віршовими текстами, їхні спроби побудувати типові парадигми наголошуваних слів та форм.

Читачі збірника дізнавалися про створення наприкінці 60-х років ХХ ст. в Харківському комітеті радіомовлення Університету мовної культури, про теми передач на Харківському радіо на зразок «Тарас Шевченко — основоположник сучасної української літературної мови», «Про деякі відхилення від норм у наголосі», «Про помилки у вживанні форм дієприкметників», «Говірки і літературна норма», «Фразеологія — багатющий скарб народної мудрості і культури», «Синонімічні багатства української мови», «Без зайвих слів (про мовну економію)», «Із життя слів», «Звідки взяли назви селищ та річок Харківщини», «Поширені помилки у слововживанні», «Про мовний суржик» тощо.

Основну тематику радіопередач «Слово про слово» на республіканському радіо аналізує М. М. Пилинський, висловлюючи міркування про доцільність уживання назви *Володимирська гірка* замість первинної історичної назви *Володимирська гора*. Саме так називали цю гору класики, зокрема, І. С. Нечуй-Левицький. Звертаючись до традиції, мовознавець наголошує на стилістичному розрізненні слів *ріка* — *річка*, *книга* — *книжка* і радить у стилістично нейтральних текстах послуговуватися словами *річка*, *книжка*.

І знову про стилістичні ремарки

Сьогодні не припиняються дискусії про статус розмовної лексики в українській літературній мові. Вони торкаються насамперед використання відповідних стилістичних

ремарок у словниках, запровадження словникової ремарки *просторичне*. У збірнику «Питання мовної культури» — таку назву спочатку мало видання — глибоко аналізує цю проблему Л. А. Коробчинська (вип. 2, 1968 р.). Характерна для 60-х років ХХ ст. тема знаходить відгук у статті С. П. Бибики «Стилістична ремарка: дозвіл чи заборона?» (вип. 55-56, 2000 р.), в якій авторка наголошує: «стилістична ремарка не забороняє, а регламентує слововживання». Теоретичні міркування дослідників про статус стилістичних ремарок у загальномовному словнику, про їхнє значення як показників історичного розвитку літературної мови й вироблення її стилістичних норм супроводжуються практичним аналізом мови української художньої прози (тексти Є. Гуцала, Гр. Тютюнника, А. Іщука, І. Чендея, Р. Андріяшика), здійсненим у статті С. Я. Єрмоленко та Г. М. Гримич (вип. 2, 1968 р.).

Без стилістичної кваліфікації не обходиться жодне тлумачення слова або окреслення його лексико-семантичних варіантів. Варто звернутися до відповідних рубрик збірника «Культура слова», щоб переконатися: вказівка на стилістичні відтінки слова забезпечує його комунікативну точність, доречність, змістовність.

Культура мови, занурена в історичну пам'ять народу

Поширення інформації про національну історію, культуру закономірно викликає інтерес суспільства до історії української мови. Варто звернути увагу на опубліковану в 1986 році статтю Г. П. Півторака «Коли виникла писемність у східних слов'ян?» (вип. 30), яка завершується таким висновком: «Сучасні наукові дані свідчать на користь припущення, що писемність на Русі виникла задовго до офіційного введення християнства як закономірний і необхідний етап внутрішнього розвитку східнослов'янських племен. Християнство принесло на Русь не писемність взагалі, використання якої на цей час вже мало значну традицію, а лише удосконалену, пристосовану до слов'янської мови систему письма». Культурно-освітнім запитам читачів відповідали численні матеріали про історію власних імен. Їх систематично подавав у різних випусках збірника Г. П. Півторак.

Порівняно з початковими випусками «Культури слова» зростає питома вага публікацій, присвячених питанням історії мови, пов'язаним із «життєвим шляхом» окремих слів, фразеологізмів (статті В. Й. Горобця, В. Г. Скляренка, Г. М. Миронової, З. Г. Козиревої), назвами народного календаря (Н. М. Сологуб). Читач довідується, як розвивалися сучасні значення слів давньоукраїнської мови, семантика запозичень і власних слів, пор. *білет, квиток, багаж, паспорт* та багато інших лексичних номінацій. Навколо етимології слів, уживаних в українській мові — *ластівка, ласка, павук, омела, коровай, краса, рай, бог, багатство, лад*, В. Г. Скляренко вибудовує цікаві історичні розповіді, пропонуючи поетичні назви цих розвідок, наприклад: «Прилетіла ластівка голубою ласкою...», «У нашім раї на землі», «Бог і багатство, або щастя давніх слов'ян», «Павук і омела, або несподівана спорідненість», «Нащо й клад, коли в сім'ї лад», «Щоб наш коровай ясен був», «Весна іде, красу несе».

Власні назви і культура мови

Вагоме місце в науково-популярному виданні займають ономастичні публікації, в яких ідеться про власні назви, етимологію топонімів, антропонімів. Ономастична тематика виокремлюється в самостійний розділ з відповідною назвою. Постійні автори цього розділу В. П. Шульгач, І. М. Железняк, І. В. Єфіменко, С. О. Вербич. Крім історико-етимологічних розвідок, звертаємо увагу на безпосереднє практичне значення таких публікацій, як утворення прикметників від топонімічних назв (В. О. Горпинич). Упродовж останніх десятиліть актуальне для мовної практики питання утворення назв мешканців від назв топонімів. Практичні поради щодо нормування відтопонімічних прикметників уміщено в розділі *На допомогу вчителів*.

Започаткований в одному з перших випусків розділ *На допомогу вчителів* не обмежується матеріалами, опублікованими в ньому: власне, вчитель може скористатися інформацією, наявною в інших розділах. Хіба не зацікавить учителя аналіз мовного образу

малого Мирона в однойменному оповіданні Івана Франка «Малий Мирон», який запропонувала читачеві Г. М. Сюта в розвідці «Не вмію мислити так, як люди...»?

Починаючи з кінця 80-х років дослідники обирають об'єктом свого спостереження мову реклами, однак публікації на цю тему з'являлися у випусках рідко. Вони активізувалися на початку ХХІ ст., коли реклама увійшла в побут мовців, стала невіддільною частиною, вагомим жанром мови засобів масової інформації. З'явилася нова рубрика в «Культурі слова»: *Мовне обличчя міста*. Тут опубліковано матеріали С. Г. Чемеркіна «Сучасна вивіска: форма чи зміст?» та О. В. Ожигової «Українська назва на центральних вулицях Києва» (вип. 66-67, 2006 р.).

Найперша інформація — у назві рубрики

Показові рубрики збірника, які відповідним чином структурують його зміст. До речі, перші випуски не мали рубрик, а згодом назви розділів лексично й стилістично урізноманітнювалися, як-от: *Походження і значення слів, Уживання граматичних форм, Слово в навчанні і в художньому творі, Як і де вживати слова?, Розвиток словникового складу, Діалекти, говірки, наріччя, Вимова і наголос, Чому це так зветься?, У світі власних назв, Будьмо уважні до назви!, Суфікс і семантика слова, Питання художнього перекладу, Семантичні відтінки слів, Працюймо над мовою і стилем, Граматична стилістика, Фразеологічна стилістика, На допомогу вчителю, З історії мови, З історії культури і писемності, Мова фольклору, Мова дитячої літератури, Скарби народного слова, Слово і музика, Дбаймо про мову і стиль реклами, Слово в публіцистиці, Мова масової інформації, Сакральне слово, Графіка і стилістика, Термін і сьогодні, Як правильно?, Наші консультації, З редакційної пошти, Увага: дискусія!*

Подібно до химерних візерунків на тканині, що створюють загальну кольористичну гаму малюнка й ритм ліній, назви розділів, статей збуджують уяву читача, привертають увагу до питань мовної практики, до оцінки слова в його історичному та сучасному вимірі, в індивідуальному сприйманні. Деякі рубрики зберігаються упродовж багатьох випусків, а деякі переростають у кілька самостійних відповідно до вміщених матеріалів, тобто відбувається процес деталізації, поглиблення аналізу фіксованих у мові явищ. Наприклад, назва розділу *Мова і час* втілює надто широкий зміст: у ньому знаходить відбиття й зміст матеріалів, об'єднаних назвою рубрики *Термін і сьогодні*. Про нормативність термінів автори ведуть мову буквально з перших випусків збірника «Культура слова»: питання вибору терміна, відповідності його системі української мови, точне окреслення позначуваного поняття належать до актуальних проблем наукової мови. Структуру й функціонування термінів у сучасній літературній мові аналізують А. В. Лагутіна, Л. О. Симоненко, В. С. Марченко, Г. П. Мацюк, І. В. Коропенко, О. М. Євтушок та ін.

Рубрика *Мова і час* засвідчує появу нових слів, нових лексичних значень, відтінків значень слів, що з'являлися у зв'язку з розвитком пізнавальної діяльності людини і розвитком мови. Лексичні неологізми насамперед фіксують дослідники мови ЗМІ (О. А. Стишов, Т. А. Коць). Не оминають мовознавці такої проблеми, як народження авторських новотворів у художніх текстах. Автори публікацій розповідають читачеві, як письменник працює над мовою (Г. М. Колесник). Уважний погляд дослідника на фахову мову спонукає до роздумів: звідки з'являються в мові слова — знайомі незнайомці? (С. Г. Чемеркін).

90-і роки — час, коли з'явилася нова рубрика в «Культурі слова» — *Сакральне слово*. Публікації в цьому розділі засвідчують життя природного для національної мови функціонального стилю, що його називають *сакральним, релігійним, церковним, конфесійним*.

Критерій — мовна практика майстра слова

Процес усталення, корекції літературних норм — лексичних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних, орфоепічних — здійснювався упродовж ХІХ-ХХ ст. в умовах гіпертрофованого розвитку художнього стилю, коли одним з основних критеріїв вибору й

усталення літературної норми вважався критерій мовної практики авторитетного майстра слова. Художні тексти української класичної літератури, майстерні переклади творів зарубіжної літератури слугували взірцем для утвердження літературних норм і водночас засобом формування мовно-естетичних смаків читачів.

Рубрика «Слово в художньому творі» — найповніша, найрозвиненіша, найрізноманітніша. Автори звертаються до мовної творчості Григорія Сковороди, Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Олександра Олеся, Павла Тичини, Василя Чумака, Володимира Сосюри, Максима Рильського, Миколи Зерова, Миколи Бажана, Андрія Малишка, Ліни Костенко, Дмитра Павличка, Івана Драча, Миколи Вінграновського, Бориса Олійника, до прози Григорія Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка, Маркіяна Шашкевича, Панька Куліша, Михайла Коцюбинського, Юрія Яновського, Миколи Хвильового, Олександра Довженка, Олеса Гончара, Михайла Стельмаха, Павла Загребельного, Євгена Гуцала, Бориса Харчука, Григора Тютюнника, Романа Андрияшика.

На початок 90-х років на сторінках збірника з'явилися розвідки про мовотворчість Олега Ольжича, Юрія Клена, Михайла Семенка, Валер'яна Підмогильного, Уласа Самчука, Тодося Осьмачки, Євгена Плужника, твори яких повернулися до українського читача й стали об'єктом вивчення історії та стилістики літературної мови ХХ ст.

Дослідники художнього слова зосереджують увагу на естетичній функції мови, на значенні практики письменників-мовотворців для розвитку літературної мови, на виявленні ознак індивідуального стилю, відтворенні особливостей місцевого колориту художньої оповіді. Невеликий обсяг публікацій зумовлює пошуки характерних домінант індивідуальних стилів, а сукупність цих домінант дає уявлення про стильові течії в художній літературі, актуалізацію певних художніх засобів, на яких лежить відбиток конкретної доби. Наприклад, окремі штрихи до мовного портрета письменників пропонують автори, здійснюючи лінгвостилістичний аналіз образу тиші у прозі Панаса Мирного та поетичних текстах Лесі Українки (Т. Коць). Ідіостиль Валерія Шевчука так само привертає увагу дослідниці особливостями словесно-художнього відтворення образу тиші (Л. Шевченко). Зіставлення цих описів виявляє, з одного боку, специфіку індивідуальних стилів, а з другого — особливості часового зрізу літературної мови.

Від говорів до народнорозмовної основи літературної мови

Художні тексти по-різному репрезентують ідею взаємодії літературної мови і діалектів. Вони також засвідчують існування варіантів української літературної мови у ХІХ ст. (публікації І. Г. Матвіяса). Показова щодо названої тематики творчість Богдана Лепкого, яку досліджує Л. Бурківська. Конкретні спостереження над мовною практикою письменників дають змогу зробити висновки про народнорозмовну стихію як основу формування і розвитку літературної мови. Загалом категорія розмовності реалізується не лише у художніх текстах, а й знаходить відбиття у стилістичному маркуванні лексики загальнономовного словника.

Майстри слова вносять у літературно-художній дискурс колорит своєї місцевості, розмовні інтонації свого оточення. Щоб відчувати відповідні стилістичні відтінки слова, читач має знати характерні ознаки українських говорів. Про специфічні ознаки народних говорів у зіставленні з літературною мовою розповідає А. М. Залеський у статтях «Діалектне розмаїття української мови» (вип. 38, 1990 р.) і «Складова історії народу» (вип. 39, 1990 р.).

Мова письменника в контексті історії української культури

У кількох випусках «Культури слова» вміщено розділи, тематика яких пов'язана з визначними датами в історії української культури. Це ювілейні рубрики про мову Івана Котляревського (вип. 53-54, 2000 р.) — до 200-річчя виходу в світ «Енеїди», Лесі Українки (вип. 59, 2001 р.) — до 130-річчя від дня народження поетеси, Григорія Квітки-Основ'яненка (вип. 63, 2003 р.) — до 225-річчя письменника; Івана Франка (вип. 66-67, 2006 р.) — до 150-

річчя письменника. У названих збірниках читачі знайомляться з висловлюваннями видатних письменників, з оцінкою їхньої мовної творчості.

Зміст статей про мову письменників XIX-XX століть дає уявлення читачеві про розвиток української літературної мови на різних часових зрізах. Різноманітність публікацій, розміщених у розділі *Слово в художньому творі*, створює цілісну картину естетизації слова в художній літературі. В останні десятиліття ця рубрика поповнилася розвідками про мову поетів української діаспори: Богдана Рубчака, Юрія Тарнавського, Віри Вовк, Емми Андіївської, Є. Маланюка. Варто відзначити, що мова української драми рідше привертає увагу дослідників.

Важливі питання розвитку літературної мови порушуються у статтях, що присвячені мовному образу людини у творчості сучасних письменників. Закономірно, що в художніх текстах найвиразнішими є ознаки часу, сучасної доби, що виявляються у характерних метафорах, метоніміях, порівняннях. Об'єкт дослідження в художньому стилі — це новотвори письменника. Їх аналізують стилісти з погляду закономірностей словотворення, лексичної і синтаксичної сполучуваності, розширення семантики за рахунок асоціативної образності. Конкретика художнього мислення, помічена дослідниками, дає змогу зробити і загальні висновки: про відбиття у художньому слові специфіки національного характеру, про закономірну зміну арсеналу художніх засобів, про стилістичну переорієнтацію словника поетичної мови.

Матеріали розділів *3 історії мови*, *3 історії слів*, *Скарби народного слова* — це розвідки про етимологію, походження слів, значення фразеологізмів, усталених висловів. З перших випусків «Культури слова» читачі знайомляться з цікавими, оригінальними публікаціями В. Д. Ужченка, присвяченими тлумаченню українських фразеологізмів, як-от: «Тримати ніс за вітром», «Якому катюзі по заслугі?», «Далеко куцою до зайця!», «Ні пуху ні пера чи Ні пера ні пуху?», «Дівчина як горіхове зерня», «Чумацький Шлях» і т.ін. Автор підхоплює розпочату на сторінках науково-популярного видання розмову Л. Г. Скрипник про таємниці фразеології. До фразеологізмів як культуромовного об'єкта звертаються також В. А. Чабаненко, М. Т. Демський, А. Івченко.

Поява в збірнику рубрики *3 історії культури і писемності* зумовлена баченням мовних фактів у цілісності, зв'язку мови, культури, історії. Справді, щоб пізнати національну культуру, треба досягнути зміст мовних знаків, у яких втілено поняття, що означають не лише абстрактні явища, а й конкретні назви речей, з якими пов'язана історія побуту, особливості світовідчуження українців. Історія дослідження лексики дає відповідь на питання, що їли наші предки, у що одягалися, які ремесла розвивали. Словник національної мови — це справді весь світ, даний нам у поняттях, уявленнях і закарбований у словах. Тому історія слів безпосередньо пов'язана з історією культури.

Гортаємо збірники різних років видання й простежуємо, як змінювалася тематика статей, консультацій, мовних порад, як відгукувалися автори на запити мовної практики.

Гнучка лексична норма

У кожному випуску нашого збірника вміщено матеріали про семантичні відтінки слів. Це консультації, поради, яке слово вибрати у конкретній ситуації спілкування, як правильно вживати ту чи ту форму тощо. Випуски різняться кількістю й характером консультацій. Публікації про пошуки точного, влучного, доречного, правильного слова виявляють тенденції розвитку лексичної семантики, привертають увагу читачів до слів-паронімів, синонімічних значень, а також розрізнення термінологічних і загальноживаних слів. У перших випусках збірника консультації щодо лексичної норми здебільшого були «безіменними» (прізвище автора консультації не зазначалося, хоч ним завжди був член редакційної колегії, який відповідав за підготовку випуску до друку). Консультаційні матеріали в пізніших випусках персоніфіковані. Багаторічний досвід К. В. Ленець, її діяльність у консультаційній службі відділу стилістики та культури мови засвідчено в численних авторських публікаціях. Сам перелік проаналізованих слів, словосполучень,

висловів, прокоментованих досвідченим лексикографом, становить важливий матеріал для виявлення сильних і слабких лексичних норм сучасної української літературної мови. В різних випусках маємо інформацію про такі слова, як *хлібороб — рільник, звітно-виборчий — звітно-виборний, куліси — лаштунки, ошуканий — обшуканий, подорож — мандрівка, бажати — зичити, численний — чисельний, терпіти — потерпати, сільце — сільце, болільник — уболівальник, гарантійний — гарантований, дріб'язок — дрібні гроші, другий — інший, розбудова — розвиток, нагода — пригода, траплятися — зустрічатися* тощо.

За опублікованими консультаціями можна простежити гнучкість, динаміку лексичної норми, як, наприклад, різницю між поясненням значень слів *елітний, елітарний* (вип. 34, 1988 р.) і сучасними контекстами вживання названих прикметників. Про тонкі семантичні відмінності слів *турбувати — тривожити — непокоїти* пише О. І. Нечитайло: «спільним значенням всіх трьох дієслів є «порушувати чий-небудь спокій», проте «порушувати спокій» можна по-різному — від приємного неспокою до тривоги, хвилювання, draжливості» (вип. 23, 1982 р.). У наступних публікаціях автори звертаються до дієслів цього синонімічного ряду, розширюючи сучасний контекст уживання названих синонімів. Випуски останнього десятиліття містять консультації — тлумачення запозичених слів, якими рясніє мова сучасних засобів масової інформації.

Про граматичну норму

У розділі *Грамматична стилістика*, а також у рубриках *Як правильно?, Наші консультації* автори порушують важливі питання граматичної норми. Найчастіше йдеться про вибір форми керування, узгодження підмета й присудка, вибір варіантної прикметникової чи іменникової форми тощо. Життя мови в конкретному історичному часі вносить свої корективи і в граматичну норму. У збірнику за 1985 рік (вип. 28) надруковано консультацію про вживання в сучасній українській мові прийменникових конструкцій просторового значення *поїхав на Україну, поїхав в Україну* як паралельних. Збірник «Культура слова» за 1994 рік (вип. 45) містить таку інформацію: «відбувся цікавий процес спеціалізації мовного засобу, процес закріплення сполуки *в Україні* за певною сферою вживання — офіційно-діловою». Отже, в офіційно-діловій мові усталилася норма словосполучення просторового значення з прийменником **в**, що підтверджує сучасна мовна практика. Можна назвати ще й інші складні випадки вживання прийменникових конструкцій з просторовим значенням. Прийменникові конструкції аналізує Л. П. Литвин на сторінках «Культури слова» (вип. 17, 1979 р.), про семантичні й стилістичні відтінки прийменникових конструкцій з просторовим значенням йдеться в публікації «Їдемо в Полтаву — Їдемо до Полтави». Грамматичній нормі присвячені численні публікації Н. Я. Дзюбишиної.

Культуромовні оцінки і час

Щоб відчутти життя слова, простежити, як впливає час на мовні смаки, стилістичну семантику будь-якого вислову, граматичної форми, варто хоча б побіжно познайомитися із змістом збірників «Культура слова», які побачили світ у 1967-2007 рр. Ми не ставили за мету дати всебічний аналіз публікацій у «Культурі слова», тому не зупинялися на розділах *Мова дитячої літератури* чи *Теорія і практика перекладу*, хоч саме феномен мови перекладної літератури 60-70-х років спричинився до тодішніх культуромовних дискусій, свідченням чого, зокрема, може бути стаття В. В. Коптілова «Затерті слова і «сататі ієрогліфи» (вип. 3, 1969 р.).

Статті, вміщені у збірнику «Культура слова», можна розглядати як цілісний науково-популярний текст, у якому теоретичні питання мовознавства постають перед читачем у цікавому оповідному викладі, ілюстровані яскравим матеріалом, як це маємо, наприклад, у статтях О. О. Тараненка про гру слів «Робінзон Кукурузо і Марія, мрія...» (вип. 35, 1988 р.), «Гра слів» (вип. 50, 1997 р.).

Автори мовних порад і консультацій начебто свідомо відсторонюються від розгляду теоретичних питань сучасного мовознавства, проте різноманітний фактичний матеріал, яким

вони оперують, надається до теоретичних узагальнень і висновків щодо розвитку української літературної мови.

Принадно зауважимо, що за переліком публікацій можна побачити процес зростання кадрів науковців не лише в академічній установі, а й у вищих навчальних закладах. Чимало нинішніх професорів, доцентів свої перші наукові розвідки опублікували саме на сторінках нашого збірника «Культура слова».

Світлана Єрмоленко